

PIRMA DALIS

1. Hasanalis

Skrido istorija apie tai, kaip jį pamatė pirmą kartą. Tiesą sakant, istorijų buvo ne viena, bet jos su laiku bepasakojamos susiliejo į vieną. Visose jis pasirodydavo auštant tarsi personažas iš mito. Vienoje versijoje jis buvo stačias šešėlis, judantis taip lėtai, kad toje keistoje nelyg povandeninėje šviesoje beveik nepastebėta, kaip jis prisiartino, pamažėle it likimas. Kitoje versijoje jis visai nejudėjo, nė krūpt, nė virpt, tik žėrinčiomis pilkomis akimis tūnojo ten, miestelio pakraštyje, laukdamas, kol kas pasirodytų – tas, kurio neišvengiama sėkmė buvo jį rasti. Ir kai tas žmogus pasirodė, jis nepastebimai pajudėjo link jo, kad įvyktų tai, ko niekas negalėjo numatyti. Dar kažkas teigė, kad, nespėjus jo pamatyti, jis buvo išgirstas, tamsiausią nakties valandą pasigirdus maldaujama, ilgesingam kauksmui it gyvūno iš legendos. Bet nesiginčyta – nors išties tarp tų istorijų versijų nebuvo prieštaros, visose pabrėžtas jo keistas atsiradimas, – kad jį rado krautuvininkas Hasanalis, arba buvo jo surastas.

Sėkmės esama visur, kaip ir tame pirmame pasirodyme, bet sėkmė yra ne tas pats, kas atsitiktinumas, ir net netikėčiauši įvykiai atsitinka ne veltui. Dėl to, kas įvyko vėliau, nebeatrodė toks

jau atsitiktinumas, kad būtent Hasanalis rado tą vyrą. Tuo metu Hasanalis visuomet būdavo pirmasis rytą pakirdęs šioje apylinkėje. Jis keldavosi prieš aušrą atidaryti mečetės durų ir langų. Tada atsistodavo ant laiptų šaukdamas žmones maldai, balsu pasiekdamas visus aikštelės pakraščius. *Salla, salla**. Kartais švelnus vėjelis atnešdavo panašius šaukimus iš netoliese esančių mečečių – kiti muedzinai ragino žmonės keltis. *As-salatu khayra minannawem*. Malda yra geriau nei miegas. Hasanalis turbūt įsivaizduodavo nuodėminguosius apsiverčiančius ant kito šono, suirzusius dėl sudrumstos ramybės, ir gal pajusdavo pagiežingą, teisuolišką pasitenkinimą. Baigęs šaukti, jis nuo mečetės laiptų nušluodavo dulkes ir smėlį lengva kazuarinos šluotele, kurios tylus našumas be galo jį džiugindavo.

Šias užduotis – atidaryti mečetę, nušluoti laiptus, pakviesti maldai – jis prisiėmė dėl savų priežasčių. Kam nors reikėjo tai atlikti, kam nors reikėjo atsikelti pirmam, atidaryti mečetę ir šaukti azaną aušros maldoms, ir kas nors visuomet tai atlikdavo dėl savų priežasčių. Tam žmogui apsirus ar pavargus nuo įsipareigojimo, šiai pareigai perimti visuomet rasdavosi kitas. Prieš jį buvęs vyras vardu Šarifas Mdogo prieš porą metų pučiant šiaurės musonams taip apsirgo karštligė, kad tebegulėjo lovoje. Savanoriškas pasisiūlymas perimti aušros muedzino pareigas buvo šiek tiek netikėtas net ir pačiam Hasanaliui. Jis nebuvo perdėm pamaldus, o to išties reikėjo kasdien keltis auštant ir budinti žmones iš miegų. Šarifas Mdogo pasižymėjo būtent tokiu būdu – jam patikdavo kaip reikiant papurtyti vangiuosius. Be to, Hasanalis buvo linkęs nerimastauti iš prigimties, o gal ir patirtis lėmė tai, kad jis tapo neramus ir apdairus. Šios kone naktinės pareigos tampė jam nervus ir trikdė naktis, Hasanalis bijojo tamsos, šešėlių, skubrių

* Salat (iš arabų k.), islame – malda, viena iš 5 musulmono pareigų. (Čia ir toliau vertėjos pastabos.)

žingsnių garsų tuščiuose skersgatviuose. Bet, aišku, jis pasisiūlė ne be priežasčių – tai buvo proga parodyti nuolankumą ir atkenti bausmę. Šių pareigų jis ėmėsi prieš dvejus metus, atvykus jo žmonai Malikai. Tai buvo jo prašymas, kad santuoka klestėtų, ir malda, kad sesers sielvartui ateitų galas.

Mečetė buvo visai šalia Hasanaliao krautuvės, kitoje aikštelės pusėje, bet tik pradėjęs kviesti aušros maldai jis jautėsi turįs elgtis taip, kaip jo pirmtakas Šarifas Mdogo. Jis apvaikščiodavo gretimus skersgatvius, eidamas pro šalį riktelėdavo vos ne į miegamųjų langus, budindamas miegalius. Jis rado kelią, kuriuo eidamas galėjai išvengti tų properšų ir kiaurymių, kur tūnojo užvis pikčiausi šešėliniai padarai, bet vis tiek artėdamas regėdavo vaiduokliškus pavidalus, nuskubančius į tamsiausius gatvių kampelius, sprunkančius nuo maldų ir šventų žodžių, kuriais jis ragindavo snaudžiančius tikinčiuosius. Šie pavidalai buvo tokie tikri – milžiniška letena, šmėstelėjusi ties skersgatvio vingiu, nepatenkintos dvasios, tyliai šnpuojančios kažki kur jam už nugaros, šlykščių požemio būtybių vaizdiniai, švystelėję ir išblėję jam nespėjus kaip reikiant įsižiūrėti, – kad dažnai Hasanalis savo užduotį vykdėdavo išpiltas prakaito, nepaisant aušros vėsos. Vieną rytą, kai permirkęs prakaitu jis suko dar vieną neramų ratą, kai tamsūs skersgatviai ėmė jį spausti kaip siaurėjančio tunelio sienos, ranka jis pajuto plūstelint oro gūšį, akies kamuščiu išvydo tamsaus sparno šešėlį. Hasanalis dėjo į kojas ir po to nusprendė baigti šią kankynę. Jis pradėjo kviesti maldai nuo mečetės laiptų, vos per aikštelę. Atsilygindamas pradėjo šluoti laiptus, nors imamas jam sakė, kad pakanka kviesti maldai nuo laiptų ir kad Šarifas Mdogo į savo pareigas žiūrėjęs pernelyg uoliai.

Auštant kirsdamas aikštelę Hasanalis pamatė link jo bejudantį šešėlį. Jis sumirksėjo ir – nieko nenuspėjamo – išsigandęs nurijo seiles. Pasaulyje knibždėjo mirusiųjų, ir šis niūrus laikas buvo jų viešpatija. Balsas jam užstrigo, šventi žodžiai išseko, gyvastis

apleido. Šešėlis lėtai artėjo prie jo, ir sparčiai brėkstant aušrai Hasanalis pamane galįs įžiūrėti jo akis, švytinčias sunkia, akmenine šviesa. Tai buvo akimirka, kurią jis jau buvo išgyvenęs vaizduotėje ir žinojo, kad vos tik atsuks nugarą, vaiduoklis jį pasiglemš. Jei būtų buvęs mečetėje, Hasanalis būtų jautęsis saugiai, nes tai šventovė, į kurią negali prasiskverbti joks blogis, bet jis tebebuvo toli nuo jos ir dar neatidaręs durų. Galiausiai siaubas jį pergalėjo, Hasanalis užsimerkė vapėdamas maldas, prašydamas Dievo atleidimo, keliai jo nebelaikė. Jis pasidavė tam, kas turėjo įvykti.

Kai vėl lėtai prasimerkė nelyg kilstelėtų paklodę, po kuria slėpėsi nuo košmaro, išvydo šešėlį susmukus ant žemės už kelių metrų, pusiau ant šono, vienu sulenktu keliu. Vis labiau švintant galėjo įžiūrėti, kad tai ne šmėkla, šešėlis ar vaiduoklis, bet vyras pelenų spalvos veidu, išsekusiomis pilkomis akimis.

– *Subhanallah*, kas tu? Ar esi žmogus, ar dvasia? – apsidrausdamas paklausė Hasanalis.

Vyras atsiduso ir sudejavo, be abejonės, patvirtindamas, kad jis – žmogus.

Štai koks jis pasirodė – išsekęs, pasiklydęs, nukamuotu kūnu, subraižytu ir sukandžiotu veidu bei rankomis. Atsiklaupęs ant kelių dulkėse Hasanalis patikrino, ar vyras kvėpuoja, ir delne pajutęs šiltą, stiprų kvėpavimą sau šyptelėjo, lyg jam būtų pavykę pasielgti protingai. Vyro akys buvo atmerktos, bet nesumirksėjo, Hasanaliui pamosikavus. Hasanaliui būtų labiau patikę, jei vyras būtų sumirksėjęs. Jis atsargiai pakilo negalėdamas patikėti, į kokią dramą įsivėlė, akimirką pastovėjo ties dejuojančiu jam prie kojų kūnu ir nuskubėjo kviestis pagalbos. Jau buvo išaušę. Tikslus maldai tinkamiausias laikas nenumaldomai ėjo į pabaigą – toks trumpas tebuvo, – ir Hasanalis neatliko pareigų, kurių iš jo buvo tikimasi. Jis baiminosi, kad nuolatiniai ankstyvo ryto maldininkai supyks, kai vėliau pabudę supras pramiegoję ryto palaiminimą.

Dauguma tų maldininkų buvo sėniai, kuriems reikėjo tvarkingai ir laiku atsiskaityti su Aukščiausiuoju, jei kartais juos netikėtai pavadintų anapus. Bet jam reikėjo prisiminti, kad seniai kietai nebeįmigdavo, jie visą naktį nerimdavo negalėdami sulaukti aušros ir šaukimo maldai, kuris juos išvaduoatų. Hasanaliui išsiruošus ieškoti pagalbos, nerimaujant dėl neatliktos muedzino pareigos, kai kurie jau ėjo iš namų aiškintis, kodėl taryt nesigirdėjo šaukimo maldai. Gal net sunerimo, ar Hasanalis sveikas, ar naktį jam kas nenutikę. Tad buvo liudininkų, mačiusių vyro pasirodymą, žmonių, susirinkusių aplink jo kūną plačiai atmerktomis akimis, išvydusių jį susmukusį lyg šešėlį lauke priešais mečetę.

Hasanalis grįžo su dviem jaunuoliais, kuriuos rado snūduriuojančius prie kavinės durų. Jie dirbo kavinėje ir laukė, kol toji atsidarys, naudodamiesi paskutinėmis poilsio akimirkomis prieš dienas prasidedant, bet Hasanalio papurtyti ir prižadinti nusku- bėjo padėti. Senais laikais visiems patiko suteikti pagalbą. Atkakę į įvykio vietą, jie rado tris senius, stovinčius už kelių žingsnių nuo kūno, su didžiausiu smalsumu įsispitrijusius, – Hamzą, Ali Kiparą ir Jumanę. Jie buvo ištikimiausi aušros maldų lankytojai, tikinčiųjų būryje stovėdavę tiesiai už imamo, ir pirmieji kavos pardavėjo klientai kasryt. Gražiausi jų, tų išmintingų vyrų, metai jau buvo praeityje, jie tikėjosi, kad jų gyvenimas bus laikomas be menkiausios dėmelės, ir pro savo budrias akis nieko nepraleisdavo. Jie paprastai nepakrutindavo piršto dėl ko nors kito, išskyrus save, ir manė, kad taip elgtis jiems leidžia amžius. Tad jie nebuvo trys paprasti seniai, nes visi žinojo, kas jie, bet jie buvo seni, savo negalias nešiojo it ordiną ir elgdavosi oriai, galbūt stengdamiesi atitikti tai, ko iš jų tikimasi. Dabar jie ten stoviniavo apsimėsdami abejingi ir laidydami atsainias replikas, jaunuoliams su Hasanaliu puldinėjant aplink. Hasanalis atidarė mečetę ir jaunuoliai atnešė pintą lovą, naudojamą mirusiesiems apiprausti. Hasanalis susiraukė,

bet nieko nepasakė. Jaunuoliai užkėlė aimanuojantį kūną ant lovos ir pasiruošė nešti.

Staiga Hasanalis ir Hamza susigrūmė dėl to, kur nešti ligonį. Nepaisant garbaus amžiaus, Hamza buvo imponantiškas vyras, raukšlėtu gumbais nusėtu veidu, žila barzda ir veriančiomis akimis. Kadaisė jis buvo turtingas sezamų pirklys, bet dabar – tiesiog turtingas. Sūnūs uždirbo jam pinigų mėsinės versle Mombasoje. Jis jautėsi nusipelnęs, kad jam rodytų pagarbią baimę ir kreiptųsi visais bent kiek svarbesniais klausimais. Mėgo būti laikomas neoficialiu pareigūnu. Ali Kipara jaunystėje buvo krepšių pynėjas, o Jumanė – dažytojas, tad abu žinojo savo vietą su Hamza ir elgdavosi taip, kaip iš jų tikimasi. Hamza irzliai, nekantriai ėmė trauktis šalin, riktelėdamas pagalbinkams sekti iš paskos. Akivaizdu, kad tai vyrą radusiojo Hasanalio moralinė pareiga jį priglobti ir pasiūlyti svetingumą. Hamza tai žinojo lygiai taip pat, kaip kiti, bet galbūt taip elgėsi, kad visiems primintų, jog jis turtingas vyras, kurio pareiga – štai tokie gailestingi poelgiai.

Visi mandagiai nekreipė dėmesio į Hamzą, net jo bičiuliai, ir vyrą, kaip pridera, ant pintos lovos nugabeno į Hasanalio krautuvę. Durys į gretimą kiemą, buvusios ir įėjimu į namą, pasirodė per siauros, kad pro jas tilptų lova su kūnu, tad jaunuoliai iškėlė kūną nunešė į kiemą, paguldė ant demblio po šiaudine namo stogine.

Trys seniai maldininkai taip pat įsmuko į kiemą šaudydami aplink akimis. Ne kažin ką galėjai pamatyti, bet nė vienas jų nebuvo lankęsis Hasanalio kieme ir net tokią dramatišką akimirką negalėjo nuslopinti smalsumo. Kiemas buvo didžiulis, per visą namo ilgį. Kerojo vazoniniai augalai, iš namo vėrėsi du langai užtrauktomis užuolaidomis, po vieną abipus vidinių durų, stūksojo grįsta pakyla drabužiams skalbti, kelios krosnelės maistui gaminti, kiemo gale prausykla ir sandėliukas – įprastas kiemas. Galbūt jie

pastebėjo neseniai išbaltintas sienas ir vazoninių augalų vešlumą, tarp jų – raudonų rožių kerą, žydrinčias levandas ir dygliukais apsipyvusį alaviją.

Šešių žmonių būrys minutėlei be žodžių apstojo kūną nelyg su nuostaba, kaip čia viskas susiklostė. Tada viena po kitos tarsi pasižadėjimai įvykdyti pareigą pareikštos kelios nuomonės, ką reikėtų daryti. Mums reikia pakviesti gydūnę Mamakę Zaituni. Kas nors turėtų atvesti Kojų Laužytoją. Manychiau, kam nors reikia nedelsiant eiti papasakoti imamui, jei kartais jam prisi-reiktų sukalbėti specialias maldas nuo užkrato ar dar blogiau. Taip kalbėjo Hamza, kaip visada nesismulkindamas. Hasanalis neprieštaraudamas palinkčiojo ir išlydėjo būrelį iš kiemo. Jie išėjo nenoriai, bet neturėjo pasirinkimo. Į namus patekti jiems leido tik dejuojančio vyro drama, tad Hasanaliui tereikėjo išskėtus rankas mostelėti visiems sukti link kiemo durų.

– Dėkui, dėkui visiems. Ar paprašysite Mamakės Zaituni, kad ateitų? – paklausė jis, dar daugiau įsiskolindamas kaimynams.

– Be abejo, – pasipūtėlišku balsu atsakė pirklys Hamza, mostelėdamas lazda vienam iš jaunuolių. – Nagi, krutinkis, žmogus čia mirtimi vaduojasi.

Atsisveikinant pasipylė pasiūlymų. Neliesk jo, kol neateis Mamakė Zaituni. Neliesiu. Nejudink, kol neateis Kojų Laužytojas. Nejudinsiu. Jei reikės pagalbos... Pasikviesiu. Hasanalis uždarė kiemo duris, bet neužsklendė – nenorėjo pasirodyti per daug nesvetingas, – ir grįžo prie keliauninko ant demblio po stogine. Staiga jis tapo nepatiklus, sunerimo likęs vienas su vyru, tarsi būtų pernelyg priartėjęs prie laukinio žvėries. Kas jis galėjo būti? Koks vyras eitų vienas klaidžioti tyruose? Dabar prisiminė ant žemės gulinčiam vyrui ištaręs: *Kas tu?* Triukšmingas jų atvykimas tikrai bus prižadinęs jo žmoną ir seserį – šios turbūt jau stovėjo kitapus užuolaidų, laukė, kol galės išeiti ir pamatyti, kas dedasi. Staiga

jis pabūgo kvailai pasielgęs parsigabendamas ligotą nepažįstamąjį namo. Krūtinę perliejo nerimo virpulys.

Su nuostabos šypsena jis pažvelgė į vyrą. Ką tas tyruose sužeistas nepažįstamasis veikia ant demblio jų kieme? Lyg tai būtų skraidantis arklys ar kalbantis balandis. Tokių dalykų jiems ne nutikdavo. Jis prisiminė, kaip išsigando, kai pamatęs jo šešėlį palaikė baisiu vaiduokliu. Jį, suaugusį vyrą, daug kas gąsdino. Kartais gyvenimas jam rodydavosi toks grėsmingas, kad Hasanalis visur regėdavo šešėlius. Tai galėjo būti bet koks šlykštus piktavališkas padaras tuo netikrumo kupinu laiku tarp šviesos ir tamsos, tarp gyvųjų ir mirusiųjų pasaulio, bet galbūt jam nereikėjo šitaip parpulti ant žemės. Jei tai būtų šmėkla, ji būtų šyptelėjusi prieš pasiglemždama jo sielą. Hasanalis šypsojosi tiek sau – droviam, minkštakūniam, – tiek ir vyrui, gulinčiam jam prie kojų. Nes tai ne pamėklė, visai niekuo ne baisesnis už kitus žmones. Vyro veidas buvo išsekęs, apžėlęs pasišiaušusiais nepakirptais žilstančiais plaukais. Akys tebebuvo atmerktos, apsiblaususios, nereginingos, nors bežiūrėdamas jis manėsi pamatęs jas mirktelint. Jo kvėpavimas buvo negilus, tyliai švokščiantis, su vos girdima dejone. Rankos subraižytos, subadytos erškėčių. Kartūno palaidinis, kurį vyras dėvėjo su kelnėmis ir sandalais, papilkėjęs nuo dulkių ir nešiojimo, suplėšytas ir suadytas, ištepliotas ir dėmėtas, galbūt įsigytas klajojant, o ne ten, kur jis pradėjo kelionę. Niekas neišsiruošų kelionėn vilkėdamas tokius skarmalus. Sandalai buvo surišti medžiagos juostelėmis, o ties juosmeniu lyg diržas parišta tai, kas liko iš rudų marškinių. Dar viena tos pačios medžiagos juosta užrišta ant kaktos lyg raištis. Hasanalis nusišypsojo dėl tokio aprangos teatrališkumo – lyg vyras būtų dykumoje pasiklydęs nuotykių ieškotojas ar karys. Nuo pastarosios minties širdis nusėdo į kulnus. Ar jis į namus parsigabeno banditą, marodierių, kuris juos visus išžudys? Bet ne, šis vyras pusgyvis, galbūt pats tapęs banditų auka.

– Kas čia? – jam už nugaros paklausė sesuo Rihana.

– Jis sužeistas, – atsakė Hasanalis atsisukdamas, suprasdamas, kad tebesišypso iš susijaudinimo.

Rihana stovėjo prie durų kairiąja ranka atitraukusi užuolaidą. Buvo ką tik pakirdusi, jis tai nuspėjo iš apsilblaususio ir sunkaus žvilgsnio, kimaus balso. Ji žingtelėjo tris žingsnius į priekį ir įdėmiai nužvelgė vyrą. Jo akys buvo atmerktos, žioravo lyg pilki akmenukai jūros vandenyje. Žėrėjo. Hasanalis išvydo, kad akys neabejotinai sumirksėjo. Iš sutrūkinėjusių lūpų išsiveržė dejonė. Rihana skubriai atsitraukė, ir Hasanalis galėjo tik įsivaizduoti, kokia beprotiška viltis tą akimirką buvo užplūdusi jos širdį.

– Ką čia mums atgabenai, garbusis pone? – pašaipiai paklausė sesuo jam už nugaros. Hasanalis nevalingai susiraukė. Diena, prasidedanti šiuo balsu, dažnai būdavo sunki ir kupina pažeminimų. Kaupdamasis jis akimirką kietai užsimerkė.

– Jis sužeistas, – vėl pakartojo sukdamasis į ją.

Rihana buvo rūgščiai perkreipusi lūpas, įtemptu smakru. Hasanalis pajuto, kaip kūnas sustingsta iš pasibjaurėjimo. Pamatė, kaip jos smakras vos kilsteli išsizedus, suprato, kad jo susierzinimas nepraslydo jai pro akis. Tačiau, be pykčio, sesers veide pamatė ir nuoskaudą, todėl liovėsi raukšis. Gal ji pikta, nes ją prižadino. Rihana rytais mėgdavo pamiegoti. Bet rimtai, jai štai prie kojų susmukęs vyras, gal visai prie mirties, o ji tegali galvoti apie miegą. Kaip tik tada Rihanai pro dešinę petį prasispraudė jo žmona Malika ir su užuojauta bei siaubu aiktelėjo pamačiusi vyrą, ranka prisidengdama pražiotą burną. Šypsena sušildė jo veidą išvydus jos gerumą.

– Ei, palauk gi! – riktelėjo Rihana sulaikydama Maliką šiai žingtelint į priekį. – Neskubėk prieiti. Kas tas vyras? Kur jį radai? Kas jam ne taip?

– Nežinau, – švelniai atsakė Hasanalis tuo ramiamu balsu, kuriuo kalbėdavosi su Rihana, kai toji būdavo suirzusi, ir kuris

ją kartais dar labiau supykdydavo. Jis nežinojo, kaip dar su ja nepatenkinta kalbėti, ypač kai negalėdavo atsakyti į jos klausimus. Net kai turėdavo atsakymą, jos niekinamas imdavo dvejoti ir slapukauti. Dabartinis neryžtingumas net jam pademonstravo, kad jis darsyk pasirodė lengvatikis. – Pasirodė iš ana ten. Jis sužeistas.

– Iš kur? Kurios krypties? Kas jį sužeidė? Kuo serga? – paklausė Rihana, žvelgdama niekinamai ir nepatikliai. Hasanaliui buvo pažįstamas tas žvilgsnis, jis troško, kad galėtų jai pasakyti, kaip tas žvilgsnis bjauroja jos veidą, šiaip patrauklų ir mielą akiai. Bet niekada neįsigudrino pasakyti jai tokių dalykų taip, kad dar labiau neįklimptų. – Ką čia mums sukvailiojęs atvilikai? Ligotas vyras išdygsta neaišku iš kur, serga neaišku kuo, o tu atitempi jį tiesiai mums į namus, kad visi išdvėstume nuo to, nuo ko galuojasi jis? Mitriai susisukai, kaip kažin ką. Tikras išminčius, nėra abejonių. Ar lietei jį?

– Ne, – atsakė Hasanalis nustebeęs, kad nelietė vyro. Jis dirstelėjo į žmoną Maliką, toji nuleido akis. Ji atrodė tokia miela, tokia paprasta, tokia jaunutė. Žvelgdamas į ją, Hasanalis pajuto nelyg kančią, jausmą, kuriame buvo sumišęs pavydulingas nerimas siekiant jos atsidavimo ir troškimas jai įtikti. – Jaunuoliai jį pakėlė ir atgabeno čia. Bet tu teisi, nepagalvojau apie ligą. Maniau, kad jis sužeistas. Geriau jo nelieskime, kol neapžiūrės Mamakė Zaituni. Paprašiau ją pakviesti. Malika, laikykis atstu nuo jo, kaip sako Rihana.

– Dabar jau trykšti išmintimi, – išvargusiu balsu sarkastiškai pratarė Rihana. Tada, pažvelgusi į gulintį vyrą ir nuleidusi balsą, lyg nenorėtų būti nemandagi, ištare beveik pakuždomis: – Paguldei jį ant valgymo demblio. Ką sau manei atgabendamas pasiligojusį nepažįstamąjį nė nežinodamas, kas jam? Jis gali mirti, – pridūrė dar tyliau, – ir giminės apkaltins mus.

– Juk negali tikėtis, kad apleisčiau kenčiantį Adomo sūnų, kai galime jam pasiūlyti gerumą ir rūpestį, – paprieštaravo Hasanalis.

– Ak, pamiršau, tu gi dievotas, – mestelėjo Rihana nerūpestingai, net su vos šmestelėjusia šypsena. – Kitąsyk nunešk į mečetę, kur juo pasirūpins Dievas. Turbūt turėtume būti dėkingos, kad neatvilks mums dvokiančio laukinio. Ar kas nuėjo pakviesti Mamakės Zaituni?

Daug metų Rihana jį laikė kvailėliu. Bet taip buvo ne visada. Suaugusi į moterį, ėmė su juo kalbėti taip, lyg jis nieko nesuprastų, nemokėtų suktis pasaulyje. Iš pradžių jam juoką kėlė tai, kaip Rihana vaidino suaugusią, susimokydama su motina, kuri sendama ir tapusi našle pasidarė irzli. Tuo tarpu jis dieną naktį plušo, kad apsaugotų jų garbę ir jas išmaitintų. Ir niekada to nedrįso pasakyti – kad tiek dirbo, o jos užuot padėkojusios jį vainojo už nesugebėjimą suktis. Laikui bėgant Rihana įprato elgtis niekinamai, o Hasanalis susitaikė su jos panieka. Jis nežinojo, ką dar padaryti. Ne tik dėl laiko ji tokia pašaipei. Ne, ne tik. Tai Azado kaltė ir to, kiek Hasanalis buvo prisidėjęs. Kartais sesers balsui pervėrus jo kūną akys sudrėkdavo iš bejėgiškumo.

– Taip, kai kas nuėjo jos pakviesti, – atsakė jis. Dirstelėjo į Maliką, ji atsakė jam žvilgsniu, tada nusuko akis. – Ar turim kavos? – paklausė jos, kad pakalbintų ir atsitrauktų nuo Rihanos.

Malika linktelėjo.

– Užplikysiu, – atsakė ir perdėtai atsargiai aplenkusi dejuojantį kūną nuėjo link krosnelės.

Kai krautuvėje nebūdavo darbo, kai pavargdavo kalbėti rožinį laikui prastumti, Hasanalis neišvengdavo nerimo bangų, užplūstančių iš niekur ir užimančių jam kvapą. Nerimas apimdavo dėl neprognozuojamų dalykų, dažnai smulkmenų. Jei per ilgai galvodavo apie tas smulkmenas, jos išsipūsdavo ir imdavo varginti, ir viena jų buvo baimė, kad Malikos pagarba vieną dieną taip pat virs panieka.